

EKSAMEN I JUS132 PENGEKRAVSRETT

MØNSTERBESVARELSE 2015

Kandidatens navn: Magnus Eidem

Del I

Spørsmål 1

Twisten står mellom Kari Ås og Lillevik kommune.

Den overordnede problemstillingen er om Lillevik kommune har krav på tilbakesøking av for mye utbetalt lønn.

Det rettslige grunnlaget for tilbakesøkingskravet er den ulovfestede læren om *condictio indebiti*.

Kjerneområdet for læren om *condictio indebiti* er tilfeller hvor betaleren har vært i villfarelse om betalingspliktens eksistens eller omfang. I denne saken har Lillevik kommune betalt mer lønn enn de var forpliktet til etter arbeidsavtalen med Kari. Fram til feilen ble oppdaget har kommunen vært i villfarelse om betalingspliktens omfang. Læren om *condictio indebiti* kommer dermed til anvendelse.

Det følger av rettspraksis at vurderingen av om tilbakebetalingskravet skal gis medhold, beror på en samlet vurdering av om tilbakesøking vil være rimelig, jf. eksempelvis *Fearnley & Eger-dommen*. Etter *Birgo-dommen* er det særlig hensynet til korreksjon og oppgjør som må veies mot hverandre.

Spørsmålet er om det etter en samlet vurdering er rimelig at Kari skal tilbakebetale for mye mottatt lønn til kommunen.

Det følger av *Fearnley & Eger-dommen* at det er av betydning hvor årsaken til feilutbetalingen ligger.

Selv om det ikke er grunnlag for å påvise skyld hos noen av partene i form av bebreidelse for feilutbetalingen, vil det være av betydning hvem som objektivt sett er årsak i den. Her er det av betydning at det var kommunen som tok initiativ til selve lønnsøkningen ved å gi Kari tilbud om denne i mai 2012. Videre er det kommunen som har stått for de

løpende utbetalingene av det feilaktige lønnsbeløpet.

På Karis side er dette annerledes. I utgangspunktet må en arbeidstaker gjennomgå lønnsutbetalinger og kontrollere om disse er riktige. Det er imidlertid ikke grunn for å bebreide Kari for ikke å ha reagert på feilutbetalingene, da disse kom som følge av en lønnsøkning kombinert med økt stillingsprosent. Ettersom Kari ikke kan regnes som en profesjonell part stilles det også lempeligere krav. Utfra forholdene hadde ikke Kari nevneverdig foranledning til å reagere på at utbetalingene var feilaktige.

For kommunen spiller profesjonalitetsmomentet inn på den måten at den er en stor arbeidsgiver med ressurser som tilsier at den bør ha kontroll over at egne lønnsutbetalinger er korrekte.

Videre vil tidsmomentet spille inn i helehtsvurderingen. Det er for det første av betydning hvor lang tid det gikk fra feilutbetalingen ble oppdaget til betalingsmottakeren fikk beskjed om denne.

Det følger av faktum at Kari straks ble kontaktet om feilen etter at sjefen Beate Vold var blitt oppmerksom for feilen. Dette har nære likhetstrekk med situasjonen i Fearnley & Eger-dommen, hvor banken CBK som betaler gjorde kreditorene oppmerksomme om feilen samme dag. Dette svekker i utgangspunktet oppgjørshensynet.

Videre er det av betydning hvor lang tid som gikk fra feilutbetalingene til kravet om tilbakesøking er framsatt. Fra de første feilaktige lønnsutbetalingene ble foretatt våren 2012 har det gått over to år. Dette er i utgangspunktet lang tid og taler mot tilbakebetaling. Som profesjonell part stilles det som nevnt strenge krav til kommunen om oppfølging av lønnsutbetalinger.

Videre kan det være av betydning om det ved de enkelte utbetalingene er blitt tatt forbehold om tilbakebetaling ved feilutbetalinger. Dette vil kunne utgjøre et tungtveiende moment i læren om *condictio indebiti*, ettersom betalingsmottakeren da vil kunne ha en svekket grunn til å innrette seg etter at utbetalingen er korrekt.

Det er imidlertid mer tvilsomt om generiske og gjentatte forbehold som oppfattes som standardfraser vil ha denne virkningen. Det framkommer av faktum at det i lønnslippende fra kommunen er tatt forbehold om tilbakesøking ved feilutbetalinger.

I den juridiske litteraturen har Trygve Bergsåker tatt til orde for at gjentatte og rutinemessige forbehold om tilbakesøking ikke kan tillegges vekt i den konkrete rimelighetsvurderingen. Det virker også å ha de beste grunnene for seg i denne saken. Kjerneområdet for hvor forbehold vil kunne være av betydning er dersom det knytter seg usikkerhet rundt betalingen og denne usikkerheten ønskes formidlet til betalingsmottakeren. Det er derimot ikke beskyttelsesverdig å gi slike rutinemessig forbehold med den hensikt å øke sin generelle sjanse for å vinne fram med tilbakebetalingskrav der det i utgangspunktet ikke foreligger noen usikkerhet ved utbetalingen.

Kommunen har videre anført at det som offentlig arbeidsgiver som forvalter av felleskapets midler ikke vil være av betydning at pengene er brukt opp av Kari som betalingsmottaker.

Den tradisjonelle oppfatningen innen juridisk teori har vært at tilbakebetalingskrav i alle tilfeller vil være begrenset til betalingsmottakerens berikelse.

Det er imidlertid vanskelig å se at Kari har hatt noen som helst form for berikelse av den feilaktige lønnsøkningen, ettersom pengene er forbrukt til underhold av seg selv og egne barn. Som alenemor er det nærliggende å anta at disse utgiftene har en karakter å være nødvendige, og at de i alle tilfeller ikke har medført en nevneverdig berikelse.

Det er hensiktsmessig å legge til grunn en alt eller ingenting-betraktning i sammenheng med berikelsessynspunktet. Om pengene i sin helhet er forbrukt til nødvendige formål er det ikke grunn til å anse dette som en berikelse hos betalingsmottakeren.

Det er etter dette slik at oppgjørshensynet gjør seg sterkere gjeldende enn korreksjonshensynet, som igjen taler mot at det skal foretas en tilbakebetaling, jf. Birgo-dommen.

Etter en samlet vurdering er det ikke rimelig at Kari skal tilbakebetale for mye utbetalt lønn til kommunen.

Konklusjonen er at Lillevik kommune ikke har krav på tilbakesøking.

Spørsmål 2

Twisten står mellom Kari Ås og Lillevik kommune.

Den overordnede problemstillingen er om Lillevik kommune har krav på renter i tiden før påkrav og eventuelle forsinkelsesrenter begynner å løpe.

Det legges i det følgende til grunn at kommunen har fått medhold i tilbakebetalingskravet om hovedstolen på kroner 50 000.

Kari anfører at rentekravet er uhjemlet.

Rentekravet dreier seg om avsavnsrenter som prosentvis påslag på feilutbetalingen på kroner 50 000. Feilutbetalingen er en form for utilsiktet kreditt fra kommunes side.

I norsk rett er det tradisjonelt oppstilt et særlig hjemmelskrav for renter. Dette innebar at rentekrav måtte ha hjemmel i enten lov, avtale eller sedvane for å bli tilkjent. Dette synet kommer til uttrykk i tidligere rettspraksis. Det særlige hjemmelskravet skiller seg dermed fra det alminnelige hjemmelskravet på privatrettens område, hvor også ulovfestede regeldanninger vil kunne utgjøre tilstrekkelig hjemmel.

Spørsmålet er så om det særskilte hjemmelskravet kan opprettholdes i dag.

I rentedommen, Rt. 2002 s. 71, tok Høyesterett avstand fra at det skulle gjelde et særskilt hjemmelskrav for renter. Det ble uttalt at det i dag er alminnelig erkjent at disponering av kapital har en pris, og at det i stadig større grad godtas at det må betales renter. Uttalelsene bærer likevel preg av å være obiter dictum. Saken gjaldt et krav mot en uaktsom advokat, og rentespørsmålet ble løst utfra alminnelige erstatningsrettslige regler om rentetapserstatning. Det hadde også i tidligere rettspraksis blitt tilkjent rentetapserstatning uten problematisering av det særskilte hjemmelskravet. Rettstilstanden etter rentedommen var derfor noe uklar.

Tre senere dommer fra Høyesterett har imidlertid sementert den rettsoppfatningen som ble uttrykt i rentedommen. I konsesjonsavgiftsdommen i 2010 ble renter tilkjent utfra analogibetraktninger. I voldsoffererstatningsdommen i 2013 ble det uttalt at renter kunne bli tilkjent på "rimelighetsgrunnlag", men man kom fram

til at dette ikke strakk til da det ville undergrave lovens maksimumsgrense for voldsofferstatning. I tomtefestedommen uttaler Høyesterett i samme retning at renter kan tilkjennes utfra rimelighetsbetraktninger, men løser ikke spørsmålet på grunn av prosessuelle grunner.

Det er etter rentedommen og etterfølgende rettspraksis dermed klart at det særlige hjemmelskravet ikke lenger kan opprettholdes.

Det neste spørsmålet blir så hva som kan begrunne krav på renter utover lov, avtale, sedvane og alminnelige erstatningsrettslige regler.

Høyesterett har som nevnt åpnet for at renter kan tilkjennes utfra rimelighetsbetraktninger, jf. voldsoffererstatningsdommen og tomtefestedommen. Det er imidlertid ingen saker for Høyesterett hvor et slikt grunnlag har ført fram, og uttalelsene har ikke vært nødvendige for resultatet i dommene.

Det knytter seg i utgangspunktet rettskildemessige betenkeligheter ved å benytte rimelighetshensyn som rettslig grunnlag, da de normalt vil fungere som rettskildefaktorer. Det er særlig problematisk sett opp mot ønsket om forutberegnelighet, da rettsavgjørelser vil kunne bli vilkårlige ved anvendelse av et slikt rimelighetsgrunnlag for renter.

Denne betenkeligheten vil derimot over tid avhjelpes med at det gjennom rettspraksis utpensles et klarere vurderingstema med angivelse av momenters relevans og vekt i vurderingen. Det vil på denne måten kunne utvikles en fastere rettsregel som ivaretar hensynet til forutberegnelighet.

At rimelighetsbetraktninger kan utgjøre rettslig grunnlag for renter har lenge vært anført i teorien i Trygve Bergsåker. Også ellers virker det å være tilbøyelighet for en slik løsning etter de nyeste uttalelsene fra Høyesterett.

Kari mener det vil være sterkt urimelig at kommunen tilkjennes renter.

Spørsmålet er så om det er rimelig at kommunen har krav på renter.

I tomtefestedommen angir Høyesterett i avsnitt 48 vurderingstemaet med hvilke momenter som vil være relevante. Det må foretas en samlet vurdering av de hensyn som gjør seg gjeldende, balnt annet muligheter for å betinge seg renter, medgått tid og retts tekniske hensyn.

Det er for det første av betydning om det forelå muligheter for å betinge seg renter i avtale. I denne saken er det tale om en form for utilsiktet kreditt, som det i utgangspunktet ikke vil være foranledning for å betinge seg renter på.

Feilutbetalingene knytter seg imidlertid til arbeidsavtalen hvor kommunen allerede hadde tatt forbehold om denne type tilbakebetaling. Det kan dermed framstå som mer nærliggende enn ellers at kommunen her kunne tatt inn et forbehold om at det ville løpe renter på feilaktige utbetalinger.

Medgått tid og retts tekniske hensyn kan gjerne ses i sammenheng. Det er etter tomtefestedommen lite ønskelig at det etableres en rettssituasjon hvor det skapes en rekke rettslige konflikter om mindre betydningsfulle beløp. Det er her av betydning at det vil være tale om et relativt beskjedent rentebeløp som er påløpt på de enkelte lønnsutbetalingene i disse to årene. Tilfellet skiller seg her betraktelig fra konsesjonsavgiftsdommen, hvor det hadde gått 20 år fra de første feilutbetalingene og var tale om mye høyere beløp.

Etter lov om hendelege eieendomshøve § 15 får "den som sit med annan manns ting" rett til avkastningen denne gir fra seg. Dette gjelder så lenge vedkommende er i god tro. Bestemmelsen kommer ikke direkte til anvendelse, men gir uttrykk for at godtroende besitter har en rett på borgerlige frukter. Den regulerer tilfeller hvor det gjerne vil kreve en viss innsats for å oppnå avkastningen, noe som er annerledes ved kapitalrenter.

Anvendt på dette spørsmålet tilsier likevel hendl. § 15 at den som i god tro har disponert over utilsiktet kreditt, i utgangspunktet skal ha rett på renter av denne summen.

Kari har som nevnt vært i aktsom god tro om at lønnsutbetalingene var korrekte. Dette trekker i retning av at det vil være urimelig at kommunen skal ha krav på renter.

Det må også virke inn på rimelighetsvurderingen at det rettslige grunnlaget i seg selv er usikkert og kan framstå som vilkårlig. Dette taler mot å tilkjenne renter på rimelighetsgrunnlag.

Delkonklusjonen er at det ikke vil være rimelig at kommunen har krav på renter.

Konklusjonen er at Lillevik kommune ikke har krav på renter.

Del II

Spørsmål 3

Twisten står mellom Marte Kirkerud og Rør- og fliskompaniet AS.

Den overordnede problemstillingen er når forsinkelsesrenten begynnet å løpe.

Ettersom saken gjelder "pengekrav på formuerettens område" kommer forsinkelsesrenteloven til anvendelse, jf. § 1.

Det følger av § 2 første setning at et inngangsvilkår for at fordringshaveren skal kunne kreve rente er at kravet ikke "innfris ved forfall".

Det er i denne saken ikke fastsatt forfall.

Det er en alminnelig regel at pengekrav forfaller ved påkrav, jf. gbl. § 5 (1) andre setning. Betalingskrav er påbud som binder når det kommer fram til skyldneren. Dette kontraktsforholdet reguleres av håndverkertjenesteloven ettersom Marte er forbruker som har inngått avtale med en næringsdrivende, jf. § 1. Etter § 37 (1) skal "forbrukeren betale når tjenesteyteren krever det etter at tjenesten er utført".

Ettersom fakturaen fra firmaet kom fram til Marte 15. juli 2015, og arbeidene var ferdigstilt, er det dette som er forfallsdagen. Det kan følgelig etter forsinkelsesrenteloven ikke kreves forsinkelsesrenter før denne dato.

Angivelsen i purringen fra firmaet om tillagt forsinkelsesrenter fra 30 dager etter første regning ble sendt kan derfor ikke legges til grunn.

Marte anfører at det ikke løp forsinkelsesrenter før 30 dager var gått siden kravet kom fram, altså ikke før 15. august 2015.

Etter § 2 (1) andre setning skal det ved skriftlig påkrav regnes forsinkelsesrenter 30 dager etter at dette er sendt.

Formålet bak bestemmelsen er å gi betalingsmottakeren tid til å områ seg fra betalingskravet kommer fram til forsinkelsesrentene begynner å løpe.

Så lenge kravet er forfalt og det er gått 30 dager siden skriftlig påkrav er sendt, framstår det som nærliggende etter ordlyden i § 2 at forsinkelsesrenter ved forsinket postgang vil begynne å løpe fra den dagen påkravet kommer frem, ettersom vilkårene for forsinkelsesrente da er oppfylt.

Denne løsningen støttes av juridisk teori, hvor Trygve Bergsåker har uttalt at det er debitor som i utgangspunktet bærer risikoen for at forsinket postgang medfører at tidsløpet fram til forsinkelsesrenter begynner å løpe blir vesentlig kortere enn 30 dager.

Når det i unntakstilfeller er gått over 30 dager siden skriftlig påkrav er sendt, til dette kommer fram, er det av hensyn til kreditor rimelig at forsinkelsesrenter begynner å løpe umiddelbart når påkravet er kommet fram til debitor.

Konklusjonen er at forsinkelsesrentene startet å løpe den 15. juli 2015 da fakturaen kom fram til Marte.

Spørsmål 4

Twisten står mellom Marte Kirkerud og Rør- og fliskompaniet AS.

Spørsmålet er om det eventuelt er grunnlag for lempning.

Det forutsettes at forsinkelsesrentene begynte å løpe den 15. juli 2015.

Det rettslige grunnlaget er forsinkelsesrenteloven § 4. Bestemmelsen gjelder dersom skyldneren er skyldner i "egenskap av forbruker". Loven regulerer ikke forbrukerbegrepet, men antas å bygge på det forbrukerbegrepet som har festnet seg i norsk rett etter innføringen av forbrukerkjøpsloven i 2002.

Det er på det rene at Marte er en fysisk person og at hun ikke hovedsaklig handler som ledd i næringsvirksomhet ettersom oppussingsarbeidet knytter seg til hennes private bolig. Hun regnes derfor som "forbruker" og reglene i rentel. § 4 kommer følgelig til anvendelse.

Etter § 4 bokstav a kan forsinkelsesrenten lempes dersom skyldneren har hatt "rimelig grunn for sin betalingsvegring".

Ordlyden tilsier i utgangspunktet en lav terskel for at det ikke skal beregnes forsinkelsesrenter ved krav som ikke gjøres opp ved forfall i forbrukertilfeller. Kjernetilfellene vil gjerne være der debitor har en begrunnet mistanke om at kravet er feilaktig, eller at kravet er omtvistet.

Marte har her ikke bestrid selve kravet, men stiller seg derimot negativ til å betale påløpte forsinkelsesrenter.

Den alminnelige hovedregelen i norsk rett er at mislighold av betalingsforpliktelser medføre debitormora med den følge at det påløper forsinkelsesrenter for betalingsmisligholderen.

Det er også en alminnelig betraktning og ønske om at reglene om forsinkelsesrenter skal være retts teknisk enkle å praktisere og ikke åpne for unødvendige rettsprosesser. Sykdom er normalt ikke en gyldig unnskyldningsgrunn når debitor forsinkes med betalingen.

Det er derfor slik at Marte selv må bære risiko for egen sykdom og de følgene dette har for hennes muligheter til å oppfylle egne betalingsforpliktelser innen forfall.

Marte har ikke hatt "en rimelig grunn for sin betalingsvegring", jf. rentel. § 4 bokstav a.

Konklusjonen er at det ikke er grunnlag for lempning.

Del III

Spørsmål 5

Tvisten står mellom Peder Ås og Cecilie Vik.

Den overordnede problemstillingen er om Ås kan gjøre kravet mot Vik gjeldende.

Det er et alminnelig utgangspunkt i norsk rett at formuesgoder, herunder pengefordringer, fritt kan overdras, jf. rettspraksis. Det kreves dermed ikke samtykke fra debitor for kreditorskifte. Det har her skjedd en cesjon av kravet som Rasmussen hadde på Vik til Ås.

Vik anfører at kravet som Ås har mot henne er foreldet.

Foreldelsesloven kommer til anvendelse ettersom kravet dreier seg om "fordring på penger", jf. § 1.

Foreldelsesfristens lengde er 3 år, jf. § 2.

Fristens utgangspunkt reguleres av § 3 nr. 1, som slår fast at foreldelsesfristen skal "regnes fra den dag da fordringshaveren tidligst har rett til å kreve oppfyllelse".

Fordringen gjelder et snekkerarbeid som var utført i januar 2012. Det var på dette tidspunktet Rasmussen tidligst kunne kreve oppfyllelse, og utgjør dermed fristens utgangspunkt.

Kravet var etter dette i utgangspunktet foreldet i januar 2015, jf. § 3 nr. 1, jf. § 2.

Ås påberoper seg imidlertid tilleggsfrist.

Det følger av fl. § 10 nr. 1 at foreldelse inntreffer tidligst 1 år etter den dag da fordringshaveren "fikk eller burde skaffet seg ... nødvendig kunnskap om fordringen eller skyldneren".

Ettersom Ås ikke overtok snekkerverkstedet før februar 2015 hadde han heller ingen rimelig foranledning til å skaffe seg nødvendig kunnskap om at det forelå en ubetalt fordring på Vik.

Ved å legge til grunn tilleggsfrist etter § 10 nr. 1 vil kravet uansett ikke være foreldet før februar 2016, og vil ikke være foreldet slik som Vik anfører.

Det følger imidlertid av gjeldsbrevloven § 25 at "når nokon avhender eit enkelt gjeldsbrev" så får ikke mottakeren "betre rett enn avhendaren".

Det er i rettspraksis lagt til grunn at gbl. § 25 gir uttrykk for en alminnelig pengekravsrettslig regel og får analogisk anvendelse for enkle fordringer.

Bestemmelsen tilsier at dersom kravet var foreldet i forhold til Rasmussen som fordringshaver ved avhendelsen i februar 2015, vil ikke Ås kunne påberope seg fristforlengelse etter § 10 nr. 1, ettersom dette

ville medføre at han da ville få en "betre rett" enn Rasmussen.

Det springende punkt må etter dette være om kravet var foreldet i forhold til Rasmussen før salget av verkstedet i februar 2015.

Som nevnt var kravet i utgangspunktet foreldet i januar 2015, jf. § 3 nr. 1 og § 2.

Det avgjørende er om Rasmussen ville kunne påberopt seg fristforlengelse etter § 10 nr. 1. Spørsmålet er om Rasmussen "burde skaffet seg" nødvendig kunnskap om fordringen.

Ordlyden tilsier en viss aktivitetsplikt fra fordringshaverens side. I utgangspunktet er foreldelsesfristen objektiv og løper uavhengig av kreditors kunnskaper. Bestemmelsen om fristforlengelse er ment som en sikkerhetsventil der fordringshaveren ikke har hatt rimelig foranledning til å gjøre seg kjent med dets eksistens.

Det er vanskelig å påstå at Rasmussen mellom januar 2012 og januar 2015 ikke hadde god anledning til å skaffe seg nødvendige kunnskaper om fordringen og skyldneren. Dette var hans eget verksted og som profesjonell forretningsdrivende part stilles det forventninger til at man selv følger opp ubetalte fordringer.

Delkonklusjonen er at Rasmussen burde ha skaffet seg nødvendig kunnskap om kravet før kjøpsavtalen med Ås ble inngått i februar 2015.

I forhold til Rasmussen var kravet dermed allerede foreldet da Ås overtok virksomheten. Det ville stride mot prinsippet i gbl. § 25 om Ås da skulle kunne påberope seg fristforlengelse etter § 10 nr. 1, ettersom dette ville medføre at han fikk en "betre rett" enn det Rasmussen hadde ved avhendelsen.

Kravet ble foreldet januar 2015, jf. § 3 nr. 1 og § 2. Det er ikke grunnlag for fristforlengelse etter § 10 nr. 1.

Konklusjonen er at Ås ikke kan gjøre kravet mot Vik gjeldende.